

Sylwia Kierczyńska¹
Katedra Ekonomiki Gospodarki Żywnościowej
Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego
Poznań

PRODUKCJA JABŁEK W POLSCE I PERSPEKTYWY JEJ ROZWOJU PO PRZYSTĄPIENIU DO UNII EUROPEJSKIEJ

APPLE PRODUCTION IN POLAND AND ITS PERSPECTIVES AFTER JOINING THE EUROPEAN UNION

Wstęp

Jabłka są jednym z podstawowych produktów ogrodnich. W światowej produkcji owoców zajmowały czwarte miejsce po bananach, winogronach i pomarańczach, a ich zbiory stanowiły 12% z ponad 500mln ton owoców wyprodukowanych w 2004 roku.

Polska jest liczącym się w świecie producentem jabłek. Dostarcza około 4% tych owoców, a według danych FAOSTAT w 2004 roku była na trzecim miejscu w świecie pod względem wielkości zbiorów, po Chinach i Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej.

Produkcja jabłek w Polsce stanowi około 70 % zbiorów owoców ogółem, a ponad 80% zbiorów owoców z drzew. Zajmuje się nią 242 tys. gospodarstw [Uprawy... 2003], z których wiele to gospodarstwa produkujące wyłącznie jabłka. Dla nich, jak i dla całej gospodarki produkcja tych owoców jest źródłem dochodów. Jabłka są także najczęściej spożywanym owocem w stanie świeżym oraz cenionym surowcem w przemyśle przetwórczym. Polska należy do liderów w światowej produkcji i eksporcie koncentratu jabłkowego.

Produkcja jabłek w Polsce w ostatnich kilkunastu latach podlegała dużym zmianom. Związane były one między innymi z wprowadzaniem nowych odmian do produkcji towarowej oraz zakładaniem sadów karłowych. Jak podaje GUS na podstawie reprezentacyjnego badania sadów, ponad $\frac{3}{4}$ powierzchni sadów jabłoniowych w wieku do 14 lat zajmowały drzewka na podkładkach karłowych i półkarłowych, a jeżeli weźmiemy pod uwagę sady w wieku do 4 lat było to aż 95% powierzchni nowozakładanych sadów. Jabłonie w wieku 5-14 lat znajdują się w okresie pełnego plonowania, a plony z drzew w tym wieku są najwyższe. Według cytowanych danych GUS, z sadów w wieku od 5 do 14 lat zebrano ponad 70% produkowanych jabłek. W strukturze nasadzeń jabłoni zmniejszył się udział „starych” odmian: Cortland, Lobo i Jonatan, na znaczeniu zyskały natomiast odmiany „nowe” Jonagold i Szampion, a także Ligol i Gala.

¹ Dr inż., Katedra Ekonomiki Gospodarki Żywnościowej, Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego, ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań, tel. (061) 848 71 29, email: sylw@au.poznan.pl

Wraz z wstąpieniem do Unii Europejskiej Polska została objęta zasadami wspólnej polityki rolnej UE. Wśród nich są także instrumenty regulujące rynek owoców i warzyw. Rynek jabłek w niewielkim zakresie podlega regulacjom w ramach WPR. Dotyczą one jedynie rekompensat z tytułu wycofywania jabłek z obrotu rynkowego oraz możliwości uzyskiwania dopłat wyrównawczych w eksporcie jabłek. Według informacji ARR, pierwszy z wymienionych instrumentów nie został do tej pory wykorzystany.

Biorąc pod uwagę duże znaczenie w gospodarce kraju produktu, jakim są jabłka, celem pracy było przeanalizowanie zmian w powierzchni sadów jabłoniowych, produktywności sadów oraz zbiorach jabłek i asortymencie odmian produkowanych w Polsce, w stosunku do krajów UE. Określono także perspektywy dotyczące rozwoju produkcji jabłek w Polsce.

Materiał i metoda

Dane liczbowe niezbędne do przeprowadzenia analizy zaczerpnięto z internetowej bazy FAOSTAT, a także z publikacji wydanych przez GUS oraz IERiGŻ. Korzystano także z danych EUROFEL, zamieszczonych w publikacji wydanej na konferencję Prognosfruit. Do analizy przyjęto dane z lat 1995-2005.

Dla analizowanych cech, czyli powierzchni sadów jabłoniowych, plonów oraz zbiorów jabłek, obliczono średnią arytmetyczną. W celu określenia przeciętnych, średniorocznych zmian badanych cech w analizowanym okresie, czyli tendencji, wyznaczono współczynniki regresji liniowej. W modelach regresji zmienną niezależną był okres czasu (kolejny rok), zmienną zależną natomiast badana cecha.

Wyniki

Produkcja jabłek w Polsce

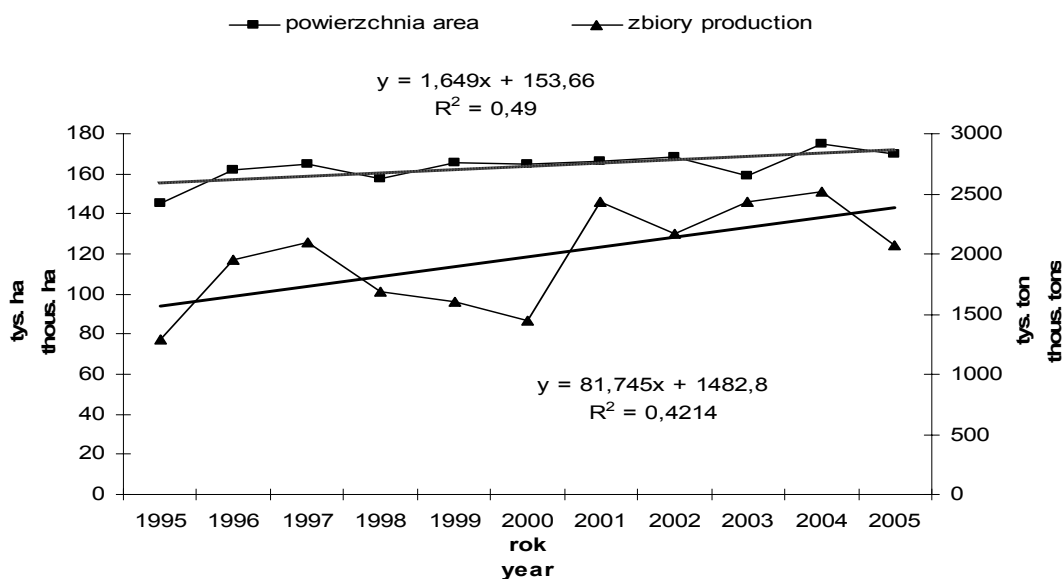
W analizowanym okresie 1995-2005 sady jabłoniowe w Polsce zajmowały średnio 164 tys. hektarów (tab.1), co stanowiło 44% powierzchni zajętej przez produkcję owoców ogółem [FAOSTAT 2006]. W okresie ostatnich dziesięciu lat powierzchnia upraw jabłoni w Polsce wahała się od 145 tys. ha w 1995r. do 175 tys. ha w 2004 roku. Zmiany powierzchni sadów jabłoniowych charakteryzowała tendencja wzrostowa - średniorocznie przybywało 1,65 tys. ha (rys.1). Pod względem powierzchni zajętej przez sady jabłoniowe Polska zajmowała czołowe miejsce wśród krajów UE-25. Powierzchnia uprawy jabłoni w Polsce stanowiła około 30% powierzchni zajętej przez sady jabłoniowe w całej UE-25, a także prawie tyle co suma powierzchni sadów jabłoniowych w Niemczech, Włoszech i Francji. Oznacza to, iż Polscy producenci posiadali znaczący w UE potencjał w produkcji jabłek.

Tabela 1. Powierzchnia i zbiory jabłek w wybranych krajach UE-25 w latach 1995-2005
 Table 1. The area planted and production of apple in the selected countries in the EU-25 in 1995-2005

Kraj Country		Francja France	Włochy Italy	Niemcy Germany	Polska Poland
Powierzchnia [tys. ha] Area (thousand hectares)	1995	75,5	67,1	69,9	145
	2000	69,7	62,5	70,0	165
	2004	58,2	61,7	70,0	175
	2005	58,0	61,7	70,0	170
	Udział w UE-25 Share in the EU- 25 area	10%	11%	12%	29%
	Średnia Mean 1995-2005	67,4	66,5	72,9	164
	Tendencje Trends 1995-2005	-1,93	-0,13	-0,28	1,65
Zbiory [tys. ton] Production (thousand tonnes)	1995	2 516	1940	1 459	1 288
	2000	2 157	2 232	3 137	1 450
	2004	2 217	2 136	1 592	2 522
	2005	2 123	2 195	1 600	2 075
	Udział w UE-25 Share of the EU- 25 production	18%	18%	13%	17%
	Średnia Mean 1995-2005	2298	2138	1904	1 903
	Tendencje Trends 1995-2005	14,4	-29,2	-34,4	81,8

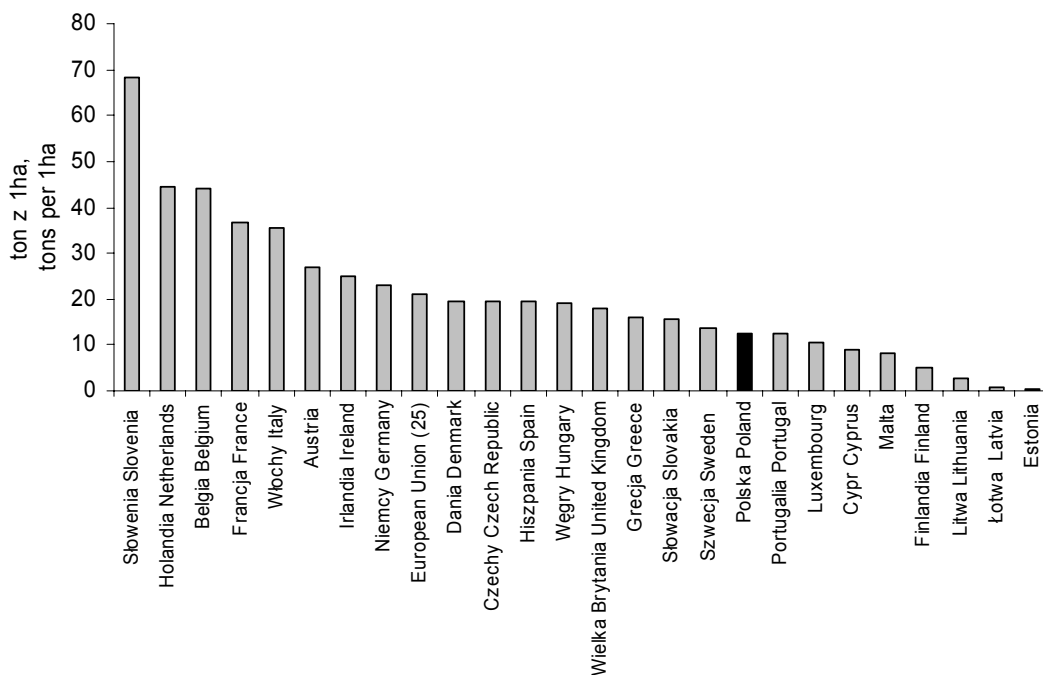
Źródło: [FAOSTAT... 2006] i obliczenia własne
 Source: [FAOSTAT... 2006] and author's calculations

Wspomniany już duży potencjał produkcyjny sadów jabłoniowych sugeruje uzyskiwanie znaczących w skali UE zbiorów jabłek. Produkcja jabłek w Polsce wahała się od 1,3 mln ton w 1995 roku do ponad 2,5 mln ton w rekordowym pod tym względem 2004 r. przeciętnie zbierano prawie 2 mln ton jabłek. W analizowanym okresie produkcja jabłek w Polsce charakteryzowała się tendencją rosnącą, corocznie zbierano średnio o 82 tys. ton jabłek więcej. Zbiory jabłek w Polsce w 2004 r. stanowiły 20% produkcji tych owoców w UE, natomiast rok później 17%. Podobny udział miały zbiory jabłek z Francji oraz Włoch (17% i 18%). Wielkość produkcji jabłek w tych krajach była zbliżona do wyników polskich i wynosiła około 2,1-2,2 mln ton w ostatnich dwóch latach. Niższe, bo wynoszące w ostatnich latach około 1,6 mln ton, zbiory jabłek miały miejsce w Niemczech.

Rysunek 1. Zmiany w powierzchni uprawy jabłoni oraz zbiorach jabłek w Polsce w latach 1995-2005
 Figure 1. The changes of orchards' area and apple production in Poland in years 1995 through 2005
 Źródło: [FAOSTAT... 2006] i obliczenia własne
 Source: [FAOSTAT... 2006] and author's calculations,

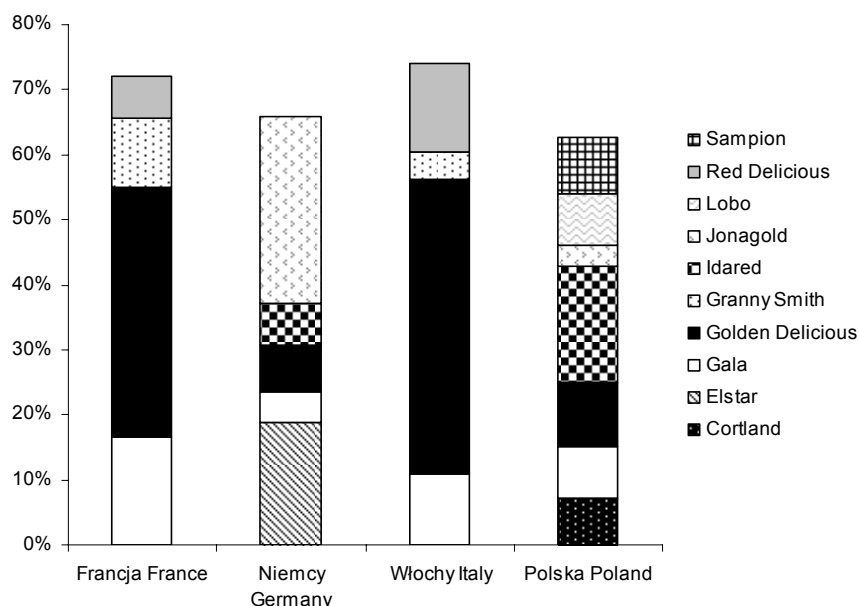
Niższy udział Polski w zbiorach jabłek niż w powierzchni sadów jabłoniowych wskazuje na mniejszą produktywność sadów jabłoniowych w Polsce niż w innych krajach UE-25. W latach 1995-2005 zbierano w Polsce średnio 12 ton jabłek z 1 ha sadu, a plony wahały się od 9 ton z 1 ha w 1995 i 2000 roku do 15 ton z ha w 2001 i 2003 roku.

Rysunek 2. Plon jabłek w krajach UE w 2005 roku
 Figure 2. Apple yield in the EU states in 2005
 Źródło: [FAOSTAT... 2006]
 Source: [FAOSTAT... 2006]

Wydajność sadów z jednostki powierzchni charakteryzowała tendencja rosnąca. W analizowanym okresie średniorocznie zwiększała się o 0,4 tony z 1 ha. Dużo większą produktywnością odznaczały się sady jabłoniowe w wielu krajach UE-25 (rys.2). Warto wymienić Słowenię, gdzie średni plon w 2005 r. przekraczał 60 ton z 1 ha, czy Belgię i Holandię, gdzie zbierano ponad 40 ton z 1 ha. Wymienione kraje mają stosunkowo niewielkie zasoby użytków rolnych i z tego względu prowadzą bardzo intensywną produkcję jabłek. Natomiast Francja i Włochy, gdzie w ostatnich latach zbierano przeciętnie około 35 ton z 1 ha sadu, mają możliwość produkcji jabłek w łagodniejszym klimacie niż Polska. Z kolei w Niemczech, których klimat można porównać do polskiego, średni plon wynosił nieco ponad 20 ton z 1 ha.

Asortyment odmian jabłek produkowanych przez polskich sadowników różnił się od unijnego (rys.3). Według danych Eurofel (2005), we Francji ponad 70% zbiorów w 2004 r. stanowiły cztery odmiany: Golden Delicious (39%), Gala (17%), Granny Smith (11%) oraz Red Delicious (6%). Podobnie było we Włoszech, gdzie zbiory Golden Delicious stanowiły 45% wyprodukowanych jabłek. W Niemczech największy udział w zbiorach miały odmiany Jonagold (29%) oraz Elstar (19%). W Polsce, pomimo zmian w doborze odmian i zwiększającej się produkcji „nowych” odmian, największy udział w zbiorach miała odmiana Idared (18%), następnie Golden Delicious (10%), Szampion (9%) oraz Lobo i Gala (po 8%). Nadal znacząca w produkcji była odmiana Cortland (7%).

Rysunek 3. Odmiany jabłek produkowane w wybranych krajach UE w 2004 roku

Figure 3. Apple varieties produced in the selected countries of EU in 2004

Źródło: [Eurofe... 2005] i obliczenia własne

Source: [Eurofel... 2005] and author's calculations

Perspektywy rozwoju produkcji jabłek w Polsce

Z przedstawionej analizy wynika, iż produkcja jabłek w Polsce w analizowanym okresie 1995-2005 zwiększała się i najprawdopodobniej będzie rosła także w przyszłości. Zakładanie nowych sadów karłowatych i wchodzenie tych sadów w pełnię plonowania będzie skutkowało produkcją jabłek wysokiej jakości, przeznaczonych głównie na rynek owoców deserowych. Producenci zakładając sady karłowe ponieśli bardzo wysokie koszty inwestycyjne, które powinny być zwrócone dzięki wyższym cenom za bardzo dobrej jakości jabłka nowych odmian. Dlatego uzyskany z nowych nasadzeń wzrost podaży jabłek niekoniecznie przyczyni się do obniżenia ceny, ale do lepszej jakościowo oferty na rynku.

Spożycie jabłek w Polsce w ostatnich latach nie zmieniało się znacząco, jednakże poziom konsumpcji owoców w Polsce był dużo niższy niż zalecenia żywieniowców [Kierczyńska 2005]. Można przypuszczać, iż wraz ze wzrostem dochodów społeczeństwa, wzrośnie konsumpcja owoców, w tym także jabłek. Czynnikiem stymulującym ten proces będzie na pewno dostępność w sklepach smacznych jabłek nowych odmian, bardzo dobrej jakości, po niewygórowanych cenach.

Produkcja jabłek w Polsce była ponad dwukrotnie większa niż ich spożycie w okresie 1993-2003 [Kierczyńska 2005]. Nadwyżki były między innymi eksportowane jako owoce deserowe, głównie na rynki Europy Środkowo-Wschodniej do krajów WNP, UE-10 oraz krajów bałkańskich. Eksport do krajów UE-15 stanowił 7% ogółu wyeksportowanych z Polski jabłek deserowych [Rynek... 2005]. Zmniejszająca się powierzchnia produkcji jabłek oraz zbiory u największych producentów tych owoców w UE-15 (tab.1), a także mała samowystarczalność w zaspokojeniu popytu na jabłka deserowe w wielu krajach UE-15 [Krupa 2005] stanowi dla polskich producentów jabłek szansę wejścia na wymagające rynki tych krajów.

Jako przyczynę nieobecności jabłek z Polski na rynkach „starej” Unii podaje się między innymi brak odpowiedniej oferty. Importerzy oczekują dużych partii wyrównanego towaru, spełniającego unijne normy jakościowe. Niewielu w Polsce jest producentów czy grup producentów, którzy są w stanie sprostać tym wymaganiom. Niechęć do zrzeszania się na pewno nie wpłynie na poprawę tej sytuacji, ponieważ to właśnie koordynowanie produkcji oraz wspólna sprzedaż umożliwiają zaoferowanie dużych partii owoców oraz wynegocjowanie korzystnych dla producentów warunków transakcji. Ponadto głównie do grup producentów kierowana jest pomoc finansowa w ramach rynku świeżych owoców i warzyw WPR UE. Działając w pojedynkę, Polscy producenci nadal będą musieli szukać doraźnych rynków zbytu, a część owoców odstawiać do przetwórnicy. Taka sytuacja jest

korzystna dla zakładów przetwórczych w Polsce, które potrzebują dużych ilości jabłek do przerobu na sok. Niezorganizowani producenci nie są w stanie przeciwstawić się ich dyktatowi cenowemu i odstawiają do przetwórcy jabłka po cenie zaproponowanej przez zakłady. W interesie zakładów przetwórczych jest, aby ta sytuacja trwała nadal.

Polska ma bardzo silną pozycję na świecie jako producent i eksporter koncentratu jabłkowego. Ma bardzo duże moce przerobowe i dzięki pozyskiwaniu tanich jabłek może konkurować na rynkach międzynarodowych atrakcyjną ofertą kosztowo-cenową [Krupa 2005]. Produkcja koncentratu jabłkowego w sezonie 2004/2005 wynosiła 230 tys. ton i według danych IERiGŻ prawie w całości została wyeksportowana [Rynek... 2005].

Zmiany w nasadzeniach na pewno przyczynią się do zmniejszenia podaży jabłek gorszej jakości, trafiających do przetwórstwa. Przemysł przetwórczy będzie musiał zatem podnieść cenę na skupowane w Polsce owoce, aby zapewnić sobie surowiec do przerobu na sok.

Wnioski

1. Zarówno powierzchnia sadów jabłoniowych jak i zbiory jabłek w latach 1995-2005 charakteryzowały się tendencją rosnącą, plasując Polskę na czele producentów jabłek w UE-25.
2. Zmiana struktury odmianowej jabłek zmierza w kierunku zbliżenia asortymentu odmian jabłek produkowanych w Polsce do oferty UE, charakteryzuje się jednak dużo większą liczbą produkowanych odmian oraz ciągle jeszcze znacznym udziałem odmian „starych”.
3. Rozwojowi produkcji jabłek w Polsce sprzyjać będzie zrzeszanie się producentów w grupy, które są odbiorcą unijnej pomocy oraz umożliwiają wynegocjowanie korzystnych dla producentów warunków sprzedaży.

Literatura

- Badanie produkcji roślinnej. Produkcja ogrodnicza. Badanie sadów. (2005). GUS, Warszawa 20.06.2005r. Tryb dostępu: <http://www.stat.gov.pl/>
- FAOSTAT (2006). Tryb dostępu: : <http://faostat.fao.org/ostatnie> uaktualnienie 24.04.2006r.
- Eurofel. Prognosfruit 2005. (2005). 28.07.2005 r. Tryb dostępu: <http://www.prognosfruit2005.dk/>
- Uprawy ogrodnicze 2002. (2003). GUS, Warszawa, ss.55.
- Kierczyńska S. (2005): Konsumpcja owoców na tle ich produkcji w Polsce. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, tom VII, zeszyt 8, ss.108-113.
- Krupa J. (2005): Chłonność unijnego rynku na jabłka i ich przetwory. *OWK* 12, ss. 8-9.
- Rynek owoców i warzyw. Stan i perspektywy. (2005). Nr 27, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa.

Abstract. The aim of this paper was to analyse the changes in apple production and apple growing area in Poland and in the other big producing countries in the EU. Furthermore, future prospects for apple production in Poland were presented. Apple production and orchard area in Poland have increased for the last 10 years in contrast to the EU main producers. There are changes in the selection of apple varieties produced in Poland and an increase of production of the varieties popular in the EU. The growth of apple production in Poland is connected with establishing producer organizations.

Key words: apple production, apple growing area, producer organizations